

POŽIGANJE GOZDNIH FRAT

Anton Sivic

Po goratih krajih Štajerske in Koroške spravijo na posekah ostanke po sečnji, to je vejevje, dračje, vrhače igličastega drevja, neporabne dele debel v dolge, ozke vrste (redove), ki jih zlože na bolj ali manj strmih brežinah v smeri največjega padca. Med temi vrstami, ki jih ponekod imenujejo »grmade«, pozneje (v zakonitem roku) posadijo ustrezne gozdne sadike, večinoma smrekove in macesnove. Poseke s takšnimi grmadami imenujejo »frate«.

Beseda »frata« je italijanskega izvora. Na gornjem Štajerskem so za fužine, ki so jih v predelih gornjega toka reke Mure šele pred 50 leti dokončno opustili, izdelovali velike množine oglja iz mehkega lesa večinoma italijanski oglarji in so najbrž ti oglarji take poseke imenovali »frate«. Ponekod označujejo s tem izrazom kratko malo vse poseke, ki so nastale s sečnjo gozdnih sestojev na golo. Ta označba posek se je udomačila tudi na Gorenjskem, posebno v krajih, ki meje ob Koroško.

Dolge vrste zloženega vejevja, ki jih Nemci na gornjem Štajerskem (10)* nazivajo z besedami: Fratthaufen, Reisighaufen, Astachriegel, varujejo na prostorih med vrstami posajene sadike in nastajajoči naravni pomladek pred vetrom, pozebo, zapleveljenjem, pred pasočo se živino, in pospešujejo s postopnim razkrajanjem organsko prehrano gozdnega pomladka. Po drugi strani pa so včasih pribežališče in gnezdišče škodljivemu mrčesu. Ko redovi vejevja in dračja prepere, pa ostanejo med vzrastlo gozdno kulturo neljube ulice v širini preperelih redov vejevja. Zaradi tega se marsikje iznebljajo preobilice vejevja in drugih ostankov po sečnji s tem, da jih sežgo. Pri požigu frate pa se uniči humus, ki je bil na poseki in z njim vred propadejo tudi v njem živeče koristne žuželke; prav tako pa se uničijo tudi vsi mikroorganizmi, ki pospešujejo razkrajanje, kemično in fizikalno preobrazbo zemlje, iz katere črpa gozdno drevje del tega, kar potrebuje za svojo prehrano.

Odstranjevanje ostankov po sečnji s požigom je manj kvarno na prostorih, kjer je podlaga tal prakamenina, manj priporočljivo pa na apnenih, plitvih tleh, posebno pa v hudih strminah.

Koder v goratih predelih primanjkuje rodovitnih poljedelskih zemljišč in gnoja, pridobivajo poljske pridelke s primernim obdelovanjem

* Številke pomenijo vir, razviden iz seznama uporabljenih literature.

teh požganih posek. Vendar to obdelovanje na močnih gozdnih tleh ne sme trajati več ko dve ali tri leta, na slabih pa bi se moralo omejiti na eno do dve leti.

Pri tem ravnajo takole: Pri spomladanski sečnji odpadke, vejevje, vrhače, neporabne klade in drugo enakomerno razmečejo po vsej poseki ter čakajo nato tri do štiri tedne ali tudi več, da se vse nekoliko vsuši. Proti koncu meseca junija ves material na najvišjem mestu poseke zažgo, in sicer ob mirnem vremenu, običajno med osmo in deseto uro dopoldne. Ogenj vodijo potem nizdol. Da se ogenj ne razširi na sosedne gozdove, postavijo ob mejah poseke delavce za stražo. Nezgorelo lesovje spravijo na kupe in ga posebej požgo. Na požgani poseki ostane enakomerno razdeljeni pepel. Okrog štorov nadenejo čimveč vejevja, da se jim skorja čim bolj osmоди. Prvo noč mora nekaj delavcev stražiti na pogorišču.

Požgana poseka se imenuje po koroških krajih tudi »požganica«, na Pohorju pa »trebežnik«.

Po požigu na frati gozdna tla mestoma prekopljejo in jih nato zasejejo z žitom. Na »beli kamen« (apnenec) sejejo pšenico, na »črni kamen« (granit, skrilavec) pa rž. (Tla na belem kamnu so topla zaradi apnene podlage, ona na črnem pa hladna in kislja (pomankanje apna). Pridelujejo včasih tudi ječmen, oves in krompir. Žito po žetvi običajno kar na kraju samem zmanejo, tako da ostane slama na poseki. Poljedelsko izkoriščanje traja navadno dve do tri leta. Prva setev rži daje v najboljšem primeru deset- do dvanajstkratni posevek, vtem ko je na njivah v tistih položajih le tri- do štirikraten. Druga in tretja žetev pa daleč zaostajata za prvo. Žito je zadnje leto močno pomešano z raznim plevelom, posebno s ciprom, praproto, malinjem, robido in travo.

Tretje in četrto leto po sečnji prično navadno s pogozdovanjem poseke. Sadijo povečini smrekove sadike. Običajno pa zadnje leto poljedelskega izkoriščanja primešajo med žitno seme tudi smrekovo, ki večinoma tako dobro vzkali, da nastanejo goste smrekove kulture. Vendar pa nabiraleci malin, ki bujno rasto po kulturi, pohodijo in uničijo mnogo mladih drevesc. Zato se često opaža, da se kulture sklenejo šele potem, ko so jih spopolnili z zasaditvijo krepkih sadik.

Požiganje gozdnih frat je bilo pri nas najbolj razširjeno po gozdovih veleposestev na Pohorju in Kozjaku ter ponekod po gozdnih veleposestvih v koroških hribih in Savinjskih Alpah. Temeljna hribina Pohorja in Kozjaka je masívno pragorje, predvsem granit, koroških gora in Savinjskih Alp pa lahko razkrojljivi apnenec.

Način požiganja gozdnih frat, njih eno- do triletno izkoriščanje v poljedelske namene ter zasevanje s smrekovim semenom med žitni posevek v zadnjem letu pridelave živeža, so pri nas uvedli češki gozdarji pred kakimi 150 leti.

Poizvedbe gozdarskih oblastev, napravljene leta 1934, so dognale, da so v takratnem gornjegrajskem okraju požigali frate samo v graščinskih gozdovih, v kmetskih pa le redkeje in samo po takih kmetijah, ki

so izkoriščale gozdove s sečnjo na golo. V oddaljenih graščinskih gozdovih je bilo namreč zelo veliko odpadkov igličastega lesa, v Savinjskih Alpah pa še več bukovega. Saj se je tod izkoristilo v oddaljenih krajih samo bukovo deblo, vse drugo pa se je pustilo kar na mestu. V prav visokih legah niti bukovih debel niso izkoristili. — V dravograjskem (sedaj slovenjegraškem) okraju so požigali frate v hribovitih in strmih legah tudi mali posestniki in bajtarji, vendar je bilo to požiganje le mestoma običajno. V takratnem okraju Maribor desni breg je bilo požiganje frat razširjeno le na veleposestvu bistriške graščine, in to v njenih gozdovih na Pohorju. — V okraju Maribor levi breg je bilo požiganje frat javljeno samo v dveh občinah, vendar kot redkejši pojav, posebno v občini Kamnica. — V kamniškem okraju je bilo požiganje običajno le v manjšem obsegu bliže štajerski meji, v kranjskem okraju pa le po hribih blizu Koroške, t. j. v občinah Sv. Katarina, Jezersko in Preddvor, toda le redkeje. — V škofjeloškem okraju so ga izvajali v občini Sorici, a ne povsod, v Šmarju pri Jelšah pa samo po predelih občine Kozje.

Požigali so navadno gozdni delavci v gozdovih veleposestev zato, da so priskrbeli s tem na ceneni način zase in za svoje družine žitnih pridelkov in krompirja. Ta pridelek je bilo smatrati kot nekako nagrado, ki jo je dajal posestnik gozda svojemu delavstvu. Posestnik gozda je imel od tega korist, ker si je laglje ohranil dobro izvežbano gozdno delavstvo ter ga stalno priklenil na posestvo, kar je ugodno vplivalo na uspevanje gozdnega gospodarstva. To vmesno poljedelsko izkoriščanje gozdov na posekah je bilo posebne važnosti za one hribovske kraje, kjer je gozdno delavstvo s svojimi družinami stalno bivalo v bližini gozda ter zlasti tam, kjer so bili gozdovi od prometa zelo oddaljeni in je bila zato preskrba delavstva z živežem težavna in zamudna. Pa tudi za male posestnike in bajtarje je bilo pridelovanje živeža po požganih fratah življenjskega pomena, ker niso imeli drugih površin, primernih za njive. Po strmih legah bi bilo dovajanje gnoja na njive skoraj nemogoče, saj so morali ljudje celo na fratah pridelani živež znositi na ramah do svojih bivališč.

Znano je, da so n. pr. grofje, ki so imeli centralno upravo svojih obširnih gozdnih posestev v Železni Kapli, svojčas pokupili mnogo gospodarsko propadlih gorskih kmetij (hub) tudi po krajih, ki so konec leta 1918 pripadli naši državi. Na kupljenih hubah so navadno pustili prejšnje lastnike kot najemnike domov in kmetijske zemlje, gozdove pa je graščina obdržala v svoji upravi in jih v času desetletij zboljšala. Tako si je graščina ohranila stalne gozdne delavce in voznike za izvažanje lesa. Ti delavci so s svojimi družinami bili deležni pridelovanja živeža na požganih fratah, ako se je v okolju hube po gozdnogospodarskem načrtu posekal kak gozdni sestoj na golo.

V nižinskih legah in prometnejših krajih pa frat ne požigajo, ker vse ostanke po sečnji spravijo iz gozda in jih porabijo doma za kurjavo. Ako jih posestnik gozda ne potrebuje, dovoli drugim, da si jih vzamejo.

V gozdovih bivšega kranjskega verskega zaklada na Gorenjskem so ponekod spravili na posekah vejevje na kupe ali pa so ga enakomerno

razmetali po poseki, da so s tem za nekaj let zavrli pašo živine na umetno pogozdenih postatih. Tod torej niso požigali (11).

Koristi in škode za gozd. Dobra stran požiganja je, da se odstranijo vejevina, vrhovina in treske in da se ožge štorovje. S tem se v igličastih gozdovih uničijo gnezdišča in gojišča raznega, za gozdno drevje nevarnega mrčesa. Očistijo se poseke in pripravijo za bodoče umetno pogozdovanje. Ponekod se s požigom tudi onemogoči takojšnja nadležna obrast posek s pusto, čopasto in gosto travo, ki jeseni poleže in prekrije sadike. Ko debele plasti snega spomladi skopnijo, se poležena dolga, suha trava ne dvigne od tal, temveč duši sadike še naprej. — Slaba stran požiganja pa je, da se na poseki morda naseljeni mladi naraščaj drevja uniči in s tem tudi odstrani primes drevesnih vrst, ki so v gozdnovzgojnem pogledu velike važnosti (jelka, bukev). Čisti smrekovi sestoji, ki se umetno vzgoje na pogoriščih, so manj odporni proti viharju, snegu in mrčesu, nego primerno mešani gozdovi. Zaradi nezadostne previdnosti se često osmоди drevje na robih poseke in se zaradi tega širi lubadar v gozdovih. Mnogokrat pa je požiganje frat že povzročilo velike požare. Da se s požigom uničijo humozne plasti zemlje, sem že na drugem mestu omenil. S prekopavanjem se na požgani frati tla močno zrahljajo. Na strmeh svetu se s tem poveča možnost odnašanja plodne zemlje ob nalivih kakor tudi možnost nastajanja plazov. Posebno kvarno je požiganje na plitvih apnenih tleh. Na požganih tleh vzrastlo drevje kaže v starosti včasih bolezenske pojave, ki zmanjšujejo tehnično uporabnost lesa.

Naj omenim na tem mestu še to, da pogozditev s setvijo v tretjem letu poljedelskega izkoriščanja požganih frat ni povsod primerna za pridobitev donosnih gozdnih sestojev. S setvijo pridobljeno, navadno pregosto kulturo je namreč treba pravočasno in v določenih razdobjih, t. j. večkrat primerno preredčevati. Tega pa v visokih legah na Pohorju graščinske uprave (n. pr. graščina Fala) niso izvajale, ker je to delo združeno z znatnimi stroški. Zato so mestoma zrastle silno gosti smrekovi sestoji, ki niso imeli pravega prirastka v debelino in je vse drevje ostalo drobno, nerazvito. Zaradi pregoste zarasti se je sčasoma veliko dreves sušilo, tako da jim je pričela odpadati skorja. Sušeče se drevje je bilo treba izsekati in so posekana stebila zložili po tleh v dolge vrste, ker jih zaradi oddaljenosti terena od komunikacij niso mogli vnovčiti. Preostali neenakomerni sestoj je pozneje lomil sneg ter je bilo treba tudi polomke posekati. — Setev torej tod ni imela pričakovanega gospodarskega uspeha oziroma donosa.

Glede na predpise zakona o gozdovih (16 in 18) iz leta 1929 so takrat pristojna okrajna glavarstva z razglasi, objavljenimi po vseh občinah, do drugačne odredbe prepovedala požiganje frat. Tako okrajno glavarstvo Maribor desni breg v letih 1933 in 1934, ono v Prevaljah leta 1934, v Gornjem gradu leta 1934, slednje posebno zaradi ukrepov, potrebnih v vodozbirnem območju reke Savinje, ki ob nalivih odnaša gruč in prestopa bregove ter poplavlja in z gramozom zasipa poljedelska zemljišča v dolinah.

Proti prepovedi požiganja frat, objavljeni z gori omenjenimi razglasi, so takoj vložile pritožbo (1) občine Črna pri Prevaljah, Ljubno,

Solčava, Luče, Nova Štifta, Mozirje, Rečica ob Savinji in Bočna. Dalje je vložilo prošnjo za dovoljenje požiganja frat šestnajst delavcev, zaposlenih v gozdovih takratne gornjegrajske graščine. Pritožbo je vložila tudi gozduva uprava graščine v Slovenski Bistrici proti prepovedi požiganja frat v gozdovih na Pohorju. Prosilci so zahtevali v svojih vlogah, da naj se nadalje dopusti stari običaj požiganja frat, ker je pridelovanje živil na posekah življenjsko vprašanje hribovskih kmetij oziroma stalnih gozdnih delavcev in njihovih družin. Po visokih gorskih položajih manjka poljedelske zemlje. Občine so navedle, da se s požiganjem zemlja razkisa in sposobi za hitrejšo rast sledečega umetnega pogozdovanja. Graščinske uprave pa so tudi še poudarjale, da se ob zadnji setvi v tretjem letu poseje med žitno seme tudi gozdno semenje, s čimer se stroški pogozdovanja močno zmanjšajo.

Da vprašanje požiganja frat v podrobnem prouči, je gozdarski odsek bivše banske uprave poveril leta 1935 (1) dva gozdarska strokovnjaka s poizvedbami pri zastopnikih vseh občin gornje Savinjske doline. Pri zaslišanju so se v Mozirju zavzemali za to, da naj se dopušča kmetu, da vsaj eno do dve leti prideluje na požganih fratah žito na primernih mestih. Le tam, kjer so prehude strmine in je premalo humozne plasti, je požiganje frat slabo in je žito redko, ker veter in dež odnašata zemljo. V občinah Ljubno in Luče je požiganje gozdnih frat bolj redko. V Solčavi so zastopniki izpovedali, da požigajo frate le kajzarji, in sicer v gozdovih gornjegrajske graščine. Zastopniki občin Gornji grad in Bočna so izpovedali, da požigajo frate samo delavci na graščinskem posestvu.

Gozdarski odsek se je po izvršenih izpovedbah odločil leta 1936 za naslednje ukrepe glede omejitve požiganja frat: (1)

Požiganje golosekov (frat) in njih vmesno poljedelsko izkoriščanje naj bo v okviru določb § 11 (pustošenje gozda) in § 40 (kurjenje v gozdu) zakona o gozdovih iz leta 1929, do preklica dopuščeno le v krajih, kjer je bilo do sedaj običajno, in tam, kjer težke gospodarske razmere silijo gozdne posestnike, da pridelujejo za vzdrževanje svojega stalnega delavstva in zase žitne in druge pridelke doma, to pa pod naslednjimi pogoji:

a) požigati se smejo goloseki (frate) in prekopavati gozdna tla izjemoma le na globoki zemlji in v položnejših legah, toda najmanj 50 m daleč od stoječega gozda. Požiganje morajo stalno nadzorovati poklicni gozdarski organi;

b) po strmih rebrih, posebno pa v ožjem ozemlju hudournikov, dalje na plitvih, opešanih skalnatih apnenčevih tleh se frate ne smejo požigati;

c) najmanj štiri mesece pred pričetkom sečnje na golo je treba nameravano požiganje in temu sledeče poljedelsko izkoriščanje prijaviti okrajnemu glavarstvu. V prijavi je treba točno navesti kraj in površino požiga, trajanje poljedelskega uživanja in leto, v katerem se bo ta površina pogozdila. To prijavo je treba združiti s predpisano prijavo sečnje po obstoječih predpisih;

č) posestnik gozda, nadzorstveno osebje in delavstvo, ki požiga, so po § 46 zakona o gozdovih iz leta 1929 odgovorni kazensko in materialno za morebiti s požigom povzročeno škodo na sosednih gozdovih;

d) poljedelsko izkoriščanje frate ne sme ovirati ali preprečiti po § 12 zakona o gozdovih predpisane pogozditve.

Ti predlogi pa se niso uveljavili, ker so se nameravali izdati istočasno tudi drugi ukrepi za ublažitev razdiralne moči hudourniških voda. Zadeva se je zavlekla in se je morala odložiti, ko so se začele leta 1938 priprave za obrambo dežele. Okupacija po Nemcih je potem nameravano ureditev prekinila in ustavila.

Današnje razmere:

Splošni (federativni) zakon o gozdovih z dne 3. decembra 1947, uveljavljen 21. decembra 1947 in poznejši republiški zakon o gozdovih z dne 20. junija 1950, uveljavljen 28. junija 1950 ter sedanji republiški zakon o spremembah in dopolnitvah citiranega zakona, izdan 4. julija 1953, uveljavljen 23. julija 1953, glede kurjenja v gozdovih in o gozdnih požarih nimajo nobenih predpisov. V tem pogledu velja od 8. aprila 1947 poseben splošni (federativni) zakon o varstvu gozdov pred požarom z dne 1. aprila 1947 (17), ki prepoveduje netiti v gozdu ogenj na prostem v dobi od 1. marca do 15. novembra. Ob močnem vetru pa je netenje ognja na prostem po tem zakonu sploh prepovedano. Tudi v mladih gozdovih je prepovedano netiti ogenj ali ga vanje prinašati. Sežiganje lubja in vejevja v gozdu zaradi zatiranja škodljivega mrčesa ter požiganje škodljivega grmovja, dračja in plevla zaradi izboljšanja gozdnih in planinskih pašnikov je dovoljeno samo ob mirnem vremenu pod nadzorstvom gozdarskega uslužbenca. Kdor požge gozd zaradi razširitve poljedelskih kultur, se kaznuje.

V novejšem času se je požiganje frat po veleposestvih, ki so prešla leta 1945 v državno upravo, skoraj docela opustilo. Le od leta 1945 do 1948 so frate ponekod po štajerskih in koroških predelih še požigali, ker tedaj to ni bilo izrečno prepovedano. Zaradi novih gozdnih predpisov o prepovedi sečenj na golo pa se požigi ne izvajajo več. Pripomniti pa je, da se tudi pri prebiralni sečnji in pri oplodni sečnji po nekaterih gozdnih predelih slovenjegraškega okraja nagrmedi toliko odpadkov (vejevja, vrhačev), da otežkočajo pogozdovanje in bi jih po mnenju gozdarjev kazalo požigati, seveda le s posebno odobritvijo in pod nadzorom pristojnih državnih gozdarskih ustanov.

S požiganjem gozdnih frat ni zamenjavati požiganja pašnikov (tu in tam gozdov) za napravljanje »novine«. Požiganje za novine, ki izvira iz prastarih časov, je bilo v nemški (avstrijski) in slovenski literaturi izčrpno opisano. Sklicujem se na razprave, navedene na koncu tega sestavka pod 2, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 12, 13, 14 in 15.

Novine so bile še v preteklih stoletjih močno razširjene po posameznih goratih krajih Slovenije, posebno pa v vodozbirnem območju reke Savinje, dalje po nekaterih občinah, ki meje ob Koroško, dalje v severozahodnih predelih Pohorja, na Kozjaku, pa tudi po drugih hribovitih krajih. V manjšem obsegu so se pri nas ohranile tudi do današnjega dne.

Da bo lažje spoznati razliko med požiganjem frat in novinami, naj v sledečem na kratko opišem postopek pri napravi ali žganju novin:

Mlado gozdno obrast (sivo jelšo, brezo, raznovrstno grmovje, primešane smreke) na pašnikih (včasih tudi na gozdnih površinah) vsakih 10 do 15 let (tudi prej) do golega posekajo. V nižinskih legah, kjer uspeva ajda, posekajo

lesovje tri tedne pred kresom (24. junija), v višinskih legah pa kake tri tedne pred veliko gospojnico (15. avgusta). Posekani material nato po vsej površini enakomerno razmečejo, nato pa počakajo kake tri tedne, da se nekoliko posuši. Potem ga sežgo. Na nagnjenem svetu požigajo od zgoraj navzdol. Ogenj vodijo z uporabo dolgih drogov, na katerih je pritrjen železen kavelj. Nezgo-rele ostanke lesa spravijo na kupe in jih tudi požgo. Po požaru ostane po vsej površini lesni pepel. Požarno ploskev potem z motiko prekopljejo in jo posejejo v nižinskih legah z ajdo, v višinskih pa z ržjo ali pšenico. Kadar so pridelali ajdo, po žetvi jeseni posejejo rž. Drugo leto običajno zopet posejejo žito. Drugoletni pridelek je slabši od prvoletnega, v tretjem letu pa še slabši. Po zadnji žetvi izkoriščajo novino za pašo.

Sčasoma se novina zopet obraste z gozdnim drevjem in grmovjem, tako da mora paša prenehati. Čez 10 do 15 let se opisani proces na tej površini zopet ponovi. Ko je prenehalo poljedelsko izkoriščanje, poiščejo drug primeren prostor za novino. Tako se pomikajo z novinami na posestvu s postati na postat.

Očividno je, da je bilo v dobah, ko je imel les v krajih, ki so bili zelo oddaljeni od komunikacij, prav majhno vrednost, veliko več novin, nego jih je bilo pozneje. Porastle cene lesa pa so pripomogle k temu, da so namesto opuščenih novin nastali ponekod smrekovi sestoji. Zvišanje lesnih cen je namreč omogočilo gozdnim kmetom, da so si lahko večji del potrebnih jim živil nabavljali z iztržkom za prodani les. Brž ko je pa nastalo pomanjkanje živil (n. pr. med vojno) ali pa so nastopili drugi pojavi, ki so otežkočali nabavljanje živil, so mlade gozde v navedenih krajih zopet v večjem obsegu krčili in jih pretvarjali v novine. Med tehtne vzroke slabih cen lesa je v oddaljenih predelih gornje Savinjske doline šteti pomanjkanje širokih izvoznih cest. Cesta, ki veže Ljubno z Logarsko dolino, je posebno od Luč navzgor mestoma ozka in komaj sposobna za težki tovarni promet. Zato morajo velik del posekanega mehkega tehničnega lesa (hlodovine) splaviti po Savinji, trdi les, ki se ne dá plaviti, pa je bilo težko spraviti na tržišča.

Novine neugodno vplivajo na obseg in razvoj poplav v območju hudourniških voda. To velja seveda le glede takih novin, ki so na strmih pobočjih in na plitvih tleh, in posebno tedaj, ko se še niso obrastle. Hudi nalivi odplavljajo zemljo in grušč. Nastajajo tudi zemeljski usadi.

Ako pri požiganju ni dovolj ljudi in pažnje, more ogenj iz novine preskočiti v sosedni gozd ter povzročiti gozdni požar.

Leta 1851 za alpske dežele bivše Avstrije ustanovljeno gozdarsko društvo je razpravljalo na svojem občnem zboru, ki je bil leta 1852 v Celovcu, med drugim tudi o ukrepih, zoper takrat močno razširjeno požigavanje gozdov, ki se je izvajalo po neki obhodnji zaradi začasnega pridelovanja žita na popaljenih prostorih. Od zborovalcev je večina nastopila za odpravo požiganja gozdov, nekateri pa so trdili, da imajo posestniki pravico do požiganja, sklicevaje se tudi na to, da je n. pr. na Štajerskem požiganje dovoljeno, dalje, da ima kmet v hribovju večji hasek od novin kakor od gozda, da ponekod kmet niti ne bi mogel živeti brez novin in da bi oblastvena prepoved ne bila učinkovita, itd. Končni predlog, da naj se požiganje in uničevanje mladih smrekovih sestojev splošno prepove, v izjemnih primerih pa veže na posebno oblastveno

dovoljenje, je bil odstopljen izbrani komisiji strokovnjakov, ki naj ga prouči in o svojem zaključku poroča na občnem zboru v prihodnjem letu. Kako se je ta zadeva iztekla, nisem mogel ugotoviti zaradi pomanjkanja zadevnih virov.

Leta 1892 je okrajno glavarstvo v Celju zaradi novin v gornjegrajskih predelih pozvalo vse tamošnje občinske uprave, da naj pri požigih posestniki pazijo, da ogenj ne preskoči v gozdove, kakor se to prečesto dogaja. Ker je treba osmojena drevesa posekati, se gozdni sestoji leto za letom zmanjšujejo. Iz vsebine tega poziva sklepamo, da takrat napravljanje novin na Štajerskem ni bilo prepovedano.

Velika škoda, ki jo je povzročala Savinja s svojimi hudournišskimi pritoki — med zadnjimi poplavami je bila posebno velika leta 1926 —, je dala povod za podobne oblastvene intervencije, kakršne sem navedel glede požiganja frat na 76. in 77. strani. Ti ukrepi pa so zadeli na velik odpor ter so zlasti zastopniki občin v gornji Savinjski dolini pri zaslišanju izjavili, da marsikateri hribovski kmet in bajtar brez novin ne bi mogla shajati.

Ker novin kljub raznim ukrepom ni bilo mogoče odpraviti, je bilo leta 1936 nameravano, podvreči jih posebni evidenci in stalnemu nadzoru gozdarskih oblastev, s tem da bi se predpisala sestava katastra (1), v katerega bi se smele sprejeti ljudem zares potrebne novine in pa take, ki niso škodljive javnim interesom. Okupacija med drugo svetovno vojno pa je nameravano ureditev prestregla.

Po drugi svetovni vojni so novine precej opustili, verjetno zaradi pomanjkanja delovnih moči na kmetih, deloma pa zaradi lažjega nabavljanja živil, novih gozdnih cest itd. Sedaj se pojavljajo le bolj po samotnih kmetijah hribovitih krajev v navedenih pokrajinah.

SPISI IN ZAKONI

1. Arhiv gozdarskega odseka banske uprave v Ljubljani.
2. Dr. Alfons Dopsch: Die ältere Wirtschafts- und Sozialverfassung der Alpenlaven, Weimar 1909.
3. Dr. Alfons Dopsch: Die ältere Wirtschafts- und Sozialgeschichte der Bauern in den Alpenländern Österreichs, Oslo 1930.
4. Verhandlungen des Forstvereines der österreichischen Alpenländer, Laibach 1855.
5. Mitteilungen des Krainisch-küstenländischen Forstvereines, Wien 1901.
6. Dr. Franc Kotnik: Nov'ne žgati — nov'ne kopati, »Čas« (znanstvena revija Leonove družbe), Ljubljana 1911.
7. Dr. Franc Kotnik: Novine, narodopisna črtica, »Naš dom«, Maribor 1928.
8. Dr. Franc Kotnik: Izpod Pece, narodopisne črtice, »Slovenec« 1925, št. 230.
9. Dr. Fran Vatovec: K starejši upravni in gospodarski zgodovini laškega okraja, Ljubljana 1927.
10. Österreichische Vierteljahres-Schrift für Forstwesen, Wien 1828.
11. Dr. phil. Johannes N a u m a n n : Reisingdeckung, Neudamm 1928.
12. Narodopisje Slovencev, I. del, Ljubljana 1944.

15. Dr. Fran Mišič: Požigalstvo v gornji Savinjski dolini, »Tovariš« 1951, št. 2.

14. Jože Gradišnik: Nosačija, »Tovariš« 1953.

15. Dr. Bogo Grafenauer: K ustoličenju koroških vojvod in država karantanskih Slovencev, Ljubljana 1952.

16. Avstrijski gozdni zakon z dne 5. decembra 1852 (pri nas v veljavi do 1. julija 1930).

Zakon o gozdovih za kraljevino Jugoslavijo z dne 21. decembra 1929.

17. Splošni (federativni) zakon o varstvu gozdov pred požarom z dne 1. aprila 1947, veljaven od 8. aprila 1947.

18. Ing. Z. Ziernfeld: Gozdni požari, »Gasilec« 1938, št. 7.

19. Ing. Anton Šivic: Letno poročilo gozdarskega odseka banske uprave o gozdarstvu in lovu, letnika 1955 in 1956.

Zusammenfassung

DAS FRATTENBRENNEN (SCHLAGBRENNEN)

In den jugoslawischen Gebirgsgegenden Steiermarks und Kärntens (zum Teile auch Krains) werden auf den Kahlschlagflächen die Schlagrücklässe (Astach, Wipfelstücke, schadhafte Klotzabschnitte) in lange Reihen, sogenannte Fratten oder Astachriegel, in der Richtung des stärksten Gefälles zusammengelegt.

In obiger Abhandlung werden die Licht- und Schattenseiten dieser Fratt-häufen näher beschrieben.

In den Waldungen der Grossgrundbesitzer, speziell am Bachern (Pohorje), Kozjak (Posruckgebirge), sowie in den Sanntaler Alpen (Savinjske Alpe) bestand der Brauch, die Schlagrücklässe auf den Kahlschlagsflächen zu verbrennen und die Brandflächen der ständigen Waldarbeiterschaft zu ein- bis dreijährigem Feldbau zu überlassen. Das Schlagbrennen kam auch in Bauernwäldern vor, obschon weniger häufig.

Dieses Verfahren ist vor etwa 150 Jahren von böhmischen, bei der Verwaltung der Grossgrundbesitzungen beteiligten Forstbediensteten eingeführt worden.

Nutzen und Schaden des Schlagbrennens sind in der Abhandlung näher erörtert.

Unter Berufung auf die fortgesetzlichen Bestimmungen wurde im Jahre 1934 behördlicherseits ein Versuch unternommen, das Frattenbrennen abzuschaffen. Er stiess aber besonders bei den Holzarbeitern auf grossen Widerstand. Die Forstbehörde hat hierauf eine Einschränkung des Frattenbrennens durch geeignete forstpolizeiliche Massnahmen ins Auge gefasst, doch musste deren Durchführung wegen der Okkupation des Landes im zweiten Weltkrieg unterbleiben.

Nach diesem Kriege hat das Frattenbrennen stark nachgelassen und dürfte bald ganz unterbleiben, da nach dem jüngsten republikanischen Forstgesetz vom Jahre 1953 Kahlschläge nur in konkreten Fällen und mit besonderer Bewilligung vorgenommen werden dürfen.

Mit dem Frattenbrennen nicht zu verwechseln ist das Schwenden oder Gereutbrennen, das schon in uralten Zeiten üblich war: Letzteres ist von deutschen (österreichischen) und slovenischen Geschichtsforschern und Etnographen erschöpfend bearbeitet worden. Deshalb verweist der Verfasser dieser Abhandlung nur auf die am Schlusse angeführte Literatur.

Das Schwenden ist noch in einzelnen Gebirgsgegenden Sloweniens, speziell im Perimeter des Flusses Savinja (Sann) sowie in mehreren Gemeinden, die an Kärnten angrenzen, im nordwestlichen Teile des Bachergebirges, an den Ab-

hängen des Kozjak und in etlichen anderen Gebirgslagen bis zum heutigen Tage mehr oder weniger erhalten geblieben.

Um den Unterschied zwischen dem Frattenbrennen und dem Schwenden (Gereutbrennen, Anlegen von Neubrüchen) besser auseinander halten zu können, wird nachstehend der Hergang beim Schwenden in Kürze beschrieben:

Das Jungholz (meist Weisserle, Birke, diverse Sträucher, unter Beimischung von Fichte) wird auf den Hutweideflächen (mitunter auch auf Waldflächen) alle 10 bis 15 Jahre kahl abgetrieben. Das hiebei angefallene Material wird auf der Abtriebsfläche gleichmässig verteilt und etwa drei Wochen trocken gelassen, dann aber verbrannt. Es verbleibt nun auf der abgesengten Fläche die Holzasche in gleichmässiger Verteilung. Der Boden wird sonach mit Hauen bearbeitet (umgebrochen) und hierauf Buchweizen (niedere Lagen), Korn und Weizen (höhere Lagen) angebaut. Die Ernte ist im ersten Jahre eine sehr gute. Im zweiten Anbaujahre ist die Ernte weniger ergiebig, im dritten noch geringer. Die solcherart benutzten Flächen heissen im Volksmunde «novine» (Neubrüche).

Nach dem letzten landwirtschaftlichen Anbau dienen diese Flächen als Weideplätze. Mit der Zeit verwachsen sich diese Weideplätze abermals mit Waldgewächsen und Sträuchern, so dass ein Beweiden derselben unterbleiben muss. Der heranwachsende junge Bestand wird nach 10 bis 15 Jahren wiederum kahl abgetrieben und der Boden nach Absengung des Holzmaterials abermals umgebrochen. So wiederholt sich dann der beschriebene Prozess und wandern mithin die Neubrüche auf dem Bauernbesitz von einem Waldstreifen zum andern.

Da man das Schwenden, trotzdem es mit den forstgesetzlichen Bestimmungen nicht ganz im Einklage stand, aus volkswirtschaftlichen Gründen nicht abschaffen konnte, war eine Einschränkung desselben auf das notwendigste Mass beabsichtigt. Dies sollte durch Anlegung eines eigenen Katasters für Neubrüche erreicht werden. In diesem Kataster wären nur die zum Schwenden zugelassenen Objekte aufzunehmen, während von den übrigen, in der Abhandlung näher charakterisierten Neubrüchen Abstand genommen werden müsste. Die geplante Regelung ist durch die Okkupation des Landes verhindert worden.

Nach dem zweiten Weltkriege hat das Schwenden ziemlich nachgelassen und wird zumeist nur noch von einzelnen, in der Einsicht befindlichen Bauernhöfen betrieben.